

Nehezített életkezdés

■ KI TÁMOGAT EGY FRISSEN SZABADULT, KORÁBBAN GYERMEKVÉDELMI GONDOSKODÁSBAN ÉLŐ FIATAL FELNŐTTET?

Egy vizsgálat szerint a fiatal, 17-18 év közötti elítéltek 90%-a már fogyasztott, sőt rendszeresen fogyasztott alkoholt, gyógyszert, s többségük az intézetben is rendszeresen dohányzik. 63%-uk kipróbált már lágy és kemény drogokat, sokan a drogok fogyasztását 12-15 évesen kezdték. Mentálhigiénés állapotukra jellemző, hogy serdülő korukban többüknek volt komoly magatartászavara, öngyilkossági kísérlete, egyharmadukat pedig már kezelték pszichiátriai osztályon.

Novák Máriával, a vizsgálatot végző Életkezdési Alapítvány elnökével Kibicher Orsolya beszélgetett.

Meséljen egy kicsit az Alapítványról. Mikor jött létre és mi adta az ötletet?

– Tizenöt évvel ezelőtt, 1990-ben alapítottuk. Előzménye, hogy a 80-as évek közepén végeztem egy utánkövetéses, országos, reprezentatív kutatást nagykorú, állami gondozott gyerekek körében. Kíváncsi voltam a társadalmi beilleszkedésükkel járó problémákra. A vizsgálat lezárult, a tanulmány elkészült, de nem keltette fel a szakma érdeklődését, pedig kiderült belőle, hogy a börtönökben, javítóintézetekben elég sok volt állami gondozott található. Ekkor határoztam el, hogy létrehozok egy olyan alapítványt, amely a börtönből szabadult állami gondozottakkal foglalkozik, és egyik célja minden évben egyszer, meghatározott összeggel támogatni egy frissen szabadult, korábban gyermekvédelmi gondoskodásban élő fiatal felnőttet. Kapjon egy lehetőséget, fogózkodót, amibe ha akar, megkapaszkodhat. A pénzhez jutás feltétele, hogy az illető ne legyen visszaeső, rossz magaviseletű, és legyen valamilyen elképzelése a szabadulás utáni életéről, munkájáról.

Sajnos évről évre egyre nehezebben tudjuk kigazdálkodni a pénzt, ugyanis az emberek többsége – beleértve az esetleges szponzorokat is –, nem szívesen támogat börtönviselt fiatal felnőtteket. Főként nem olyanokat, akik a börtön előtt állami gondozottak voltak. Azt mondják, kutyaéből nem lesz szalonna. Én viszont azt gondolom, hogy ezek a fiatalok ugyan úgy megérdemelnék még egy esélyt a társadalomtól, mint bárki más. Gyakorlatilag pályázatokból tartjuk fenn magunkat. Pályázati pénzből végzünk különböző kutatásokat is. Nemrég fejeztünk be egy átfogó kutatást a börtönben élő fiatalok

drogfogyasztási szokásaival kapcsolatban.

Beszélne bővebben erről a vizsgálatról?

Ezzel a társadalomtudományos vizsgálattal akartunk hiteles képet kapni azokról a többszörösen hátrányos helyzetű, állami gondozott, roma, bűnöző, drogozó fiatalokról, akik az ehhez hasonló vizsgálatokból általában kimaradnak, s akikről speciális helyzetük miatt igen keveset tudunk. Pedig talán nekik lenne legnagyobb szükségük részt venni olyan programokban, amelyek egészséges életmódról, drogmegelőzésről szólnak.

Hogyan választottak mintát?

A vizsgálat előtt mélyinterjúk beszélgetéseket folytattunk négy speciális inté-

zetben – Aszód, Tököl, Rákospalota és Szőlő utca – a nevelőkkel, és az ott tartózkodó fiatalokkal. Mind a négy intézményben 14-24 év közötti fiatalok vannak, köztük sok állami gondozott és roma származású. Életkoruktól függően vannak javító-nevelőintézetben, előzetes letartóztatottak részére fenntartott intézetben vagy fiatalkorúak börtönében. A mélyinterjúk alapján készítettük el a kérdőíveket, amit úgy állítottunk össze, hogy a fiatalok maguk kitölthessék. A kérdőívek mellé egy rajzos, pszichológiai tesztlapot is elhelyeztünk, amely szintén önkitöltős, és a drogról, jövőjükéről, elképzeléseikről kért információkat.

A vizsgálathoz kiválasztott négy intézetben előbb próbakérdéseket végeztünk, majd a kapott információk alapján javítottunk a kérdőív kérdésein.

Tervünk szerint mind a négy intézetben elvégeztük volna a teljes körű felmérést, ami több mint ötszáz kérdőív kitöltését jelenti, de ilyen felmérésre végül csak Tökölön, Rákospalotán és a Szőlő utcában volt lehetőségünk. /Aszódon harminc százalékos mintával kellett beérnünk/. Így az összes megkérdezett fiatal elítélt száma 313 volt, ebből 26 lány. Azt gondolom, hogy ez az arány is elegendő a tényleges réteg reprezentativitáshoz.

Mi mindenre kérdeztek rá a kérdőívben?

Elsősorban az életkörülményeikre, életmódjukra, bűncselekményeikre, azok indítékaira, valamint kábítószer és drogfogyasztási szokásaikra. De rákérdeztünk mentálhigiénés állapotukra és egyéb szokásaikra is. Céljaink között szerepelt továbbá feltérképezni a szabadulásuk utáni elképzeléseiket, életlehetőségeiket, valamint kíváncsiak voltunk kábítószer és drog nélkül elképzelt, majdani életükre is. Megkérdeztük magukat hová, melyik etnikumhoz sorolják, mennyien tartják magukat hátrányos helyzetűnek. Véleményem szerint az erre a kérdésre adott vá-

lasz azért nagyon fontos, mert egyrészt a cigányokról kevés az információnk, másrészt nincsenek adataink kábítószer, illetve drogfogyasztási szokásaikról.

Az egyes helyszíneken a kérdőívek kitöltését kis csoportokban, több hétig végeztük. Nem volt lehetőség az önkitöltésre, mert menet közben derült ki, hogy többségük funkcionális analfabéta, vagy teljesen az, sem írni, sem olvasni nem tud. Ennél is nagyobb gondot jelentett, hogy hallás után sem voltak képesek értelmezni, megérteni az egyszerű szöveget. Éppen ezért velük egyénileg, több órán át, közösen töltöttük ki a kérdőíveket. Minden esetben névtelenül, önkéntes alapon: aki nem akart részt venni benne, az elhagyhatta a helyiséget. Azokat, akik tudtak és hajlandók voltak írni, megkértük egy név nélküli önéletrajz elkészítésére, melyet mellékletként alkalmaztunk, és a kérdőívek feldolgozásánál többnyire kontroll céljából használtuk fel.

Milyen eredményeket kaptak?

Az egyik legmeglepőbb, hogy noha a felmérésre került fiatalok átlagéletkora rendkívül alacsony, 17,7 év, az általuk el-

követett bűncselekmények típusa és az elkövetés indítéka alapján a legsúlyosabb kategóriákba tartoztak. Alapvetően három nagy csoportba sorolhatók: erőszakmentesek, erőszakosak, életellenesek. A megkérdezettek 70%-a erőszakos bűncselekmény miatt van javító-nevelőintézetben vagy előzetes letartóztatásban. Többségük pénzszerzés céljából követte el a bűncselekményt, de közel 16%-uk kábítószer, drog megszerzése céljából.

Természetesen összefüggésbe hoztuk a bűncselekmények elkövetését az iskolai végzettséggel, az intellektuális képességekkel is. A kérdezettek iskolai végzettsége az országos átlag alatt van, többségük, mint már említettem, funkcionálisan illetve ténylegesen analfabéta. Hiába mondja 44%-uk, hogy elvégezte az általános iskola hetedik vagy nyolcadik osztályát, ha többségük a javító-nevelőintézetben vagy az előzetes letartóztatásban jár iskolába. Jó ez a lehetőség, habár az itteni oktatás meg sem közelíti a kinti, tényleges iskolai oktatás színvonalát. Különösen igaz ez a hetedik, nyolcadik osztályba járók esetében. Sokan még itt sem tudják befejezni az általános iskolát, mert időközben más intézetbe kerülnek, vagy

megszületik az ítélet, esetleg szabadulnak. Sajnos az intézetekben megszerzett tudás nagyon kevés. Bizonyosság erre, hogy évről évre csökken azok száma, akiket az intézetben indított szakmai tanfolyamokra be lehetne iskoláztatni.

Milyen lehetőségeik vannak ezeknek a fiataloknak az intézeten kívül?

Véleményem szerint nagy probléma, hogy az intézetben is kevés a munkalehetőség. Igyekeznek az intézetek szépítésébe, az épületek rendben tartásába bevonni a fiatalokat. Ez azonban nem elegendő ahhoz, hogy majdani, kinti – intézeten kívüli – életük folytatásában segítségükre legyen. Ezeknek a fiataloknak az elhelyezkedése rettenetesen nehéz. Megbélyegezetten, többszörösen hátrányos helyzetből, szakmai ismeretek nélkül kell újrakezdeniük az életet. Igaz, hogy a bűncselekmények elkövetése előtt a felmérésben részt vett fiatalok 40%-a még tanuló volt, de az intézetből kikerülve nem biztos, hogy ott tudja majd folytatni a tanulmányait, ahol abbahagyta. Azon kevés fiatal, aki bekerülése előtt alkalmi, segéd- vagy napszámos munkát végezett, az intézetből kikerülve nem biztos, hogy újra talál ilyen munkát, hiszen nagy a velük szembeni előítélet.

Bizonyára vizsgálták a fiatalok és családjaik szociális helyzetét is. Milyen eredményre jutottak?

– Többségük vidéki városból, faluról, tanyáról került be. Csaknem egyharmaduk a fővárosból, illetve megyei jogú városból. A nagycsaládosok – ahol 9 fő együttélése sem ritka – átlagban 2-3 helyiségből álló házban éltek, és legalább egy családtagnak volt valamilyen munkája. Néhány családban – számuk elenyészően kevés – volt vállalkozása valakinek, amelyben a fiatal dolgozott, mielőtt intézetbe került. A nők nagyobb része a családban, GYES-en volt, s a családok nagy részének ez jelentett némi anyagi segítséget. Viszont feltűnő, hogy ezeknek a családoknak a többsége rendelkezik az alapvető tartós fogyasztási cikkekkel: autója több családnak van, de akadt számítógéppel rendelkező család is.

Kimutatható volt-e valamilyen összefüggés a bűncselekmények elkövetése és a drogfogyasztás között?

A mai általános hazai állapotoknál is rosszabb eredményre jutottunk. Kiderült, a 17-18 év közöttiek 90%-a már fogyasztott, sőt rendszeresen fogyasztott alkoholt,

gyógyszert, s többségük az intézetben is rendszeresen dohányzik. A lány és kemény drogokat is kipróbálta 63%-uk, közülük nem kevesen vannak túl egy-két kezeléssel, elvonással. Sokan a drogok fogyasztását már 12-15 évesen, esetenként ennél korábban kezdték. A legtöbb drogfogyasztó egyben kábítószer fogyasztó is. Legtöbbször a baráti, haveri társaságban, diszkóban éltek vele először. Legmegdöbbentőbb, hogy a mintába kerültek 27%-a a családon belül próbálta ki először a drogot, többnyire a testvérétől kapta.

Mentálhigiénés állapotukra jellemző, hogy serdülő korukban többüknek volt komoly magatartászavara, öngyilkossági kísérlete, egyharmadukat pedig már kezelték pszichiátriai osztályon.

Ezek az eredmények, a bent lévő helyzet, személyiségállapota is megerősítettek abban, hogy – más civil szervezetek mellett is – nélkülözhetetlen alapítványunk, amely a börtönből szabadult állami gondozottakat segíti. Többféle, és intenzív támogatás, a lehetőségeik támogatása a feladatunk, fogódzók, irányok mutatásával.